

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

JELENTÉS A MŰVÉSZETEK ÉS KULTURÁLIS INTÉZMÉNYEK POLITIKÁIRÓL ÉS BEVÁLT GYAKORLATAIRÓL A KULTÚRÁHOZ VALÓ KÖNNYEBB HOZZÁFÉRÉS ÉS A KULTÚRÁBAN TÖRTÉNŐ SZÉLESEBB KÖRŰ RÉSZVÉTEL ELŐSEGÍTÉSE ÉRDEKÉBEN

NYITOTT KOORDINÁCIÓS MÓDSZER (OMC)

TAGÁLLAMI SZAKÉRTŐKBŐL ÁLLÓ MUNKACSOPORT

A KULTÚRÁHOZ VALÓ KÖNNYEBB HOZZÁFÉRÉSÉRT ÉS A KULTÚRÁBAN TÖRTÉNŐ
SZÉLESEBB KÖRŰ RÉSZVÉTELÉRT

1. Bevezetés

A kultúrához való hozzáférés még mindig nagyon aktuális kérdés Európa-szerte. A kultúrában történő részvételre vonatkozó rendelkezésre álló adatok azt mutatják, hogy a népesség jelentős része továbbra sem vesz részt a főáramhoz tartozó kulturális tevékenységekben; a hátrányosabb helyzetűek (jövedelmi és képzettségi szint szempontjából) még kevésbé, mint a magasabb képzettségi szinttel és magasabb jövedelemmel rendelkezők.

A kultúrában történő részvétel emberi jog, és a személyes fejlődésének, a kreatitásnak és jólétnek fontos építőeleme. Ugyanakkor a közfinanszírozásban részesülő intézmények által nyújtott kulturális szolgáltatásokból gyakran csak a népesség egy bizonyos hányada részesül. Ez szükségessé teszi a részvétel növelésére irányuló stratégiák pontos meghatározását, hogy így biztosítani lehessen az egyenlő és hatékony erőforrás-felhasználást.

2. A jelentés háttere

A jelentés az EU tagállamait képviselő 24 szakértőből álló „**A kultúrához való könnyebb hozzáférés és a kultúrában történő szélesebb körű részvétel**” munkacsoport által végzett munka eredménye. A munkacsoport 2011 elején kezdte meg működését a Tanács **2011-2014 közötti időszakra szóló kulturális munkaterve**¹ alapján, amely az **Európai Kulturális Menetrendet**² hajtja végre.

A csoport munkája során a Nyitott Koordinációs Módszert (OMC) alkalmazta, amely az EU tagállamai közötti olyan önkéntes együttműködés, melynek célja a döntéshozatal javítása a szerzett tapasztalatok megosztása révén. Az Európai Kulturális Menetrend 2007. évi elfogadását követően a módszert 2008-ban a kultúra területére is kiterjesztették.

A munkacsoport által megvitatott kérdéseket olyan példákon keresztül ábrázolták, amelyek kiemelték a résztvevő tagállamok szakpolitikai intézkedésekre vagy művészeti és kulturális intézményekre vonatkozó jelenlegi gyakorlatát.

3. Miért fontos a hozzáférés? Kinek a hozzáférése?

A munkacsoport kiemelte, hogy a hozzáférésre irányuló törekvések mögött számtalan különböző munkaterv állhat, annak ellenére, hogy a szakpolitikák és a gyakorlatok gyakran közelítenek egymáshoz. A közigazgatási szervek például érdekeltek lehetnek abban, hogy **a közfinanszírozást újraelosztás keretében használják fel**, és az a lakosság lehető legszélesebb köréhez eljusson. A kultúrát mint közszolgáltatást támogatják, és a hozzáférés és részvétel biztosítása elsősorban a szolgáltatás hatékonyságának biztosítását, valamint az erőforrások elosztásában jelentkező egyenlőtlenségek leküzdését jelenti. A hozzáférés támogatására vonatkozó okok másik csoportja ahhoz az elképzeléshez kötődik, hogy **a kultúra a társadalom átalakításának tényezője**: a kulturális életben való részvétel joga mint esélyegyenlőségi kérdés; a kultúra mint a társadalmi befogadás elősegítője; a kultúrában történő részvétel mint a társadalmi osztályok közötti határok felszámolásának módja; valamint a kultúra mint a kreativitás egyik kulcskompetenciája és alapja. A kulturális intézmények tekintetében a munkaterv arra is összpontosíthat, hogy új közönséget szólítsanak meg az intézmények fenntarthatóságának biztosítása érdekében, figyelembe véve például sok hagyományos intézménynél a jelenlegi elöregedő közönséget.

Alapvető fontosságú tisztázni a megfelelő stratégia kidolgozásához, hogy miért kívánatos a közönség létszámnövelése. Tulajdonképpen a munkatervtől függően változhatnak a célcsoportok, valamint az elérésükhöz használt intézkedések.

A hozzáférés stratégiai megközelítését a célok meghatározásával kell kezdeni, és tartalmaznia kellene a felhasználók szokásainak elemzését, és annak okait, hogy miért nem élnek a kulturális kínálattal; a stratégia végrehajtását ellenőrzésnek és értékelésnek kell követnie.

A hallgatóság elemzése lehetővé teszi az akadályok pontos meghatározását, valamint segítségével meg lehet becsülni, hogy ezen akadályok elhárításához és az adott csoport megnyeréséhez mekkora erőfeszítés/befektetés szükséges. Az elemzés rendszerint különbséget tesz a „központi” közönség, az alkalmi vagy potenciális felhasználók, valamint a nem felhasználók között. **A nem felhasználók igényeinek** elemzése – még ha nagy erőfeszítéseket igényel is – a gyakorlatok átfogóbb felülvizsgálatát teheti lehetővé az elérendő céltól függően. **A fiatalok kultúrafogyasztási mintáinak** elemzése is különösen hasznos. A felmérések azt mutatják, hogy a fiatalok kifejezetten érdeklődnek a kulturális termékek (zene, filmek stb.) iránt, mégis alulreprezentáltak a kulturális intézmények közönségében. E jelenség okának megértése alapvető fontosságú lehet a kulturális intézmények fenntarthatóságához.

4. Hogyan valósítható meg? A hozzáférés akadályainak elhárítása

A hozzáférés növelésének első és legklasszikusabb megközelítése a részvételt gátló akadályok beazonosítása és elhárítása. Az ilyen akadályok lehetnek **fizikai, pénzügyi vagy földrajzi természetűek**, de lehetnek kevésbé kézzelfoghatóak, mint például a **kultúrában**, a hozzáállásban vagy az észlelésben fennálló akadályok. A csoport az akadályok leküzdésére irányuló kezdeményezések széles körét vizsgálta meg.

A vizsgálat kiemelte a **partnerségek kulcsfontosságú szerepét**. Az intézkedések **jobban tervezhetők a részvételen alapuló megközelítést alkalmazva**, azaz a potenciális közönséggel történő konzultáció útján. Például kulcsfontosságú az együttműködés a fogyasztékkal élőket képviselő szervezetekkel az akadálymentes hozzáféréssel kapcsolatos kérdések hatékony kezelése érdekében.

A pénzügyi **akadályokkal** kapcsolatban a csoport mindig ugyanarra a következtetésre jutott. A pénzügyi akadályok elhárítása ingyenes belépés biztosításával csak **akkor hatékony, ha azt más intézkedések is kísérik**, amelyek a célközönség konkrét érdeklődési körére vagy igényeire irányulnak.

5. Hogyan valósítható meg? Közönségépítés

Bár fontos a hozzáférés fizikai és pénzügyi akadályainak elhárítása, ez gyakran nem elegendő új közönség megnyeréséhez. A bizonyítékok azt mutatják, hogy a **hozzáférés és a részvétel kérdése inkább a keresleti**, mint a kínálati oldalon jelenik meg. Ezért a „közönségfejlesztést” célzó törekvések mindenekelőtt a **kereslet megteremtéséről** szólnak.

Az iskoláskorú gyermekeket, a fiatalokat és a felnőtteket célzó oktatási tevékenységek a legkézenfekvőbb módszerek ahhoz, hogy e célcsoportok kapcsolatba kerüljenek a kultúrával, és

érdeklődni kezdjenek iránta. A **kulturális oktatást ezért kell a kulturális terület egyik alaptvékenységének tekinteni.** A kereslet fejlesztése elsősorban azt jelenti, hogy olyan képességeket és ismereteket adunk az embereknek, amelyek révén értékelni tudják a művészeteket, és kifejlődik bennük az igény arra, hogy még több kulturális élményt szerezzenek. Ezáltal a kulturális oktatásnak fontos szerepe van a fenntarthatóságban.

Meg kell jegyezni, hogy a kultúrában való részvételt az oktatás és a családi háttér determinálja leginkább. Azonban a művészeteknek és a kulturális oktatásnak nagyon korlátozott szerepe van a tagállamok alapfokú és középfokú oktatási tantervében, és egyes oktatási formákban, mint például a szakképzésben, nincsenek is jelen. Figyelembe véve a kultúra személyes fejlődésben és kreativitásban betöltött kulcsfontosságú szerepét, **a művészeteknek és a kulturális oktatásnak minden iskolatípus tantervében szerepelnie kellene, a szakképzést is beleértve.**

A karnyújtásnyira lévő szolgáltatások (arm's-length services) és intézmények döntő szerepet játszhatnak a kultúra iránti kereslet megteremtésében. Számos régióban a helyi közkönyvtárak és a közösségi kulturális központok a leggyakrabban használt kulturális intézmények. Kulcsszerepet játszanak a továbbképzésben, és közvetítőként elősegíthetik a „magasművészeti” intézményekben való jártasság hiányában fellépő társadalmi és kulturális akadályok leküzdését. Néhány ilyen intézményben jelenleg folyik az eddig betöltött szerepkör alapos átgondolása, és a társadalmi befogadás központi szereplőjeként történő újrapozicionálás. Az ilyen szerepkörnek nemcsak a finanszírozó hatóságok részéről történő szemléletváltásban kell megvalósulnia, hanem a szakemberek munkaköri leírását és képzését is felül kell vizsgálni.

Míg az oktatás a jelenlegi kulturális kínálat iránti igény megteremtésének egyik klasszikus eszköze, a közönségfejlesztést célzó radikálisabb megközelítés **megkérdőjelezi a megcélzott közönség számára nyújtott kínálat relevanciáját, figyelembe véve annak igényeit és érdeklődési körét.** Valójában a felhasználók körében végzett felmérések azt mutatják, hogy nem mindig a társadalmi-gazdasági hátrány a fő oka annak, hogy valaki nem jár kulturális intézményekbe. Különösen a fiatalok mutatnak érdektelenséget szinte szociális háttérüktől függetlenül nem a kultúrával, hanem azon intézményekkel szemben, ahol a kultúrát ünneplik és őrzik. Ezen a jelenségen az intézményeknek és a finanszírozó hatóságoknak alaposan el kell gondolkodniuk. **A kultúra iránti érdeklődés és a bekapcsolódás ösztönzéséhez szükséges lehet a kulturális termékek** (az egyéni és a közösség szempontjából fennálló) **relevanciájának mérlegelése.** Ez magában foglalhatja a kulturális szolgáltatások programjának és hátterének (pl. helyszín) újraértelmezését vagy újrapozicionálását. Ez akár az intézmények általános szemléletének és megbízatásának felülvizsgálatát is jelentheti, ideértve a döntéshozatali folyamatokat és módszereket. Habár ez a megközelítés hatását tekintve a legnagyobb mértékű és a legígéretesebb, ugyanakkor a legnagyobb kihívásokkal és a legösszetettebb meghatározással és végrehajtással járhat. A fő kérdések arra vonatkoznak, hogyan határozzuk meg, hogy mi releváns, továbbá azt, hogy ki dönti el, hogy kinek mi a releváns, és hogyan határozható meg, hogy mi is igazán releváns.

6. Új lehetőségek a digitális korszakban és közvetlen részvétel a művészet megteremtésében

A munkacsoport röviden azt is megvizsgálta, hogy az új média és online szolgáltatások hogyan emelhetik a kultúrában való részvétel szintjét, és hogyan változtathatják meg és növelhetik a kultúrához történő hozzáférés mértékét. A digitális technológia mindenekelőtt az **információhoz való hozzáférés** és a kulturális oktatás lehetőségeinek **drasztikus növekedését** teszi lehetővé. Ez következőképpen **elősegítheti és javíthatja a kultúra fogyasztását.** Végül, ami talán még ennél is fontosabb, a digitális technológiák és a közösségi média lehetővé teszi, hogy az emberek könnyebben **váljanak a kultúra létrehozóivá.** Lehetővé teszik továbbá a műfajok jobb keveredését, és egy új populáris kultúra megjelenését. Mindennek végül forradalmi hatása lehet, **elmosódhatnak a határvonalak a kultúrát létrehozók és a fogyasztók között.** Ez magában foglalhatja azt is, hogy elmozdulunk attól a modelltől, amelyben csak a művészetekkel és kultúrával foglalkozó szakemberek és intézmények lehetnek alkotók/forgalmazók/kritikusok egy olyan modell felé, amelyben mindenki alkothat, mindenki lehet műkritikus, és a tartalmat a felhasználók ellenőrzik. Ez különösen a kulturális intézmények számára jelenthet kihívást, és számukra létfontosságú, hogy megértsék, milyen változásokat hoz magával a digitális váltás, és ezzel kapcsolatban hogyan pozicionálják magukat.

A művészetekkel és a társadalmi változásokkal kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy gyakran a művészetek megteremtésében való közvetlen részvételben rejlik az átalakulás legnagyobb lehetősége, és ez az élet egyéb területein is változásokhoz vezethet. A kultúrában való részvétel, a megfigyelés és a fogyasztás mind nagyon fontosak, de ezek alapvetően más-más tapasztalatot jelentenek, amelyek nem feltétlenül kötődnek egymáshoz, azaz a közösségi művészetekben való közvetlen részvétel nem feltétlenül ösztönzi az egyént, hogy az intézményekben több kulturális

eseményen vegyen részt. A csoport tanácskozásai a kulturális intézmények lehetséges szerepére koncentráltak a **nem professzionális művészetekben való részvétel támogatásában**. Kiemelték, hogy a hivatásos kulturális szereplők és az amatőr művészetek közötti partnerség biztosíthatja a minőséget, és minden résztvevő számára növelhetik az élmény értékét. Ugyanakkor azt is hangsúlyozták, hogy a hivatásos művészeknek speciális képzésre és adott gondolkodásmódra van szükségük ahhoz, hogy sikeresen tudjanak együttműködni amatőr művészekkel, különösen kihívásokkal teli környezetben, így közvetítésre lehet szükség.

7. További megjegyzések

A tapasztalatcsere azt mutatta, hogy míg egyes országokban régóta tárgyalnak arról, hogy hogyan lehetne a kultúrához való hozzáférést és az abban történő részvételt növelni, addig más országokban ez a téma viszonylag új. Ezért **mind európai, mind nemzeti szinten** nagyon hasznos a **tapasztalatok megosztására és cseréjére szolgáló platform kialakítása**.

Felmerült továbbá, hogy a hozzáférés növelésére irányuló kezdeményezések összetettségük miatt **csak akkor lehetnek sikeresek, ha az intézmény „magáénak érzi” azokat**, és nem pedig a finanszírozó hatóságok előírásainak. Ezért alapvetően fontos, hogy a célokat a finanszírozó hatóságok és az intézmények megvitassák és megosszák egymással.

Ezért is **szükséges hosszú távú támogatás** a hozzáférés érdekében végzett alapos munkához; a projekteknek hosszú életűeknek kell lenniük ahhoz, hogy a szervezeti kultúra megváltozásához vezessenek. Ahhoz, hogy a hozzáférést előtérbe helyező szemlélet beépülhessen az intézményi kultúrába, **jelentős beruházásokra van szükség a munkatársak képzése** terén. A munkatársak tapasztalatait értékékként kell kezelni, és tőkét kell belőle kovácsolni, a kulturális intézmények közötti hálózatépítés pedig elősegítheti, hogy az ilyen tapasztalatokat tovább gazdagítsák és megbecsüljék.

- 1 Az Európai Bizottság 2007 májusában javasolta, és az Európai Unió Tanácsa 2007 novemberében hagyta jóvá: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:287:0001:0004:EN:PDF>
- 2 http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/educ/117795.pdf

A teljes jelentés elolvasásához kérjük, kattintson a következő linkre:
http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/policy-documents/omc-working-groups_en.htm

Az OMC munkacsoport elnöke:
François Marie, francois.marie@culture.gouv.fr

Európai Bizottság
Oktatásügyi és Kulturális Főigazgatóság
D. Igazgatóság – Kultúra és Média
D1-es Egység – Kultúrpolitika, sokszínűség és a kultúrák közötti párbeszéd
E-mail: EAC-UNITE-D1@ec.europa.eu